

Nr 49.

Ankom till riksdagens kansli den 22 maj 1937 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 3—6 §§ lagen den 18 juni 1925 (nr 219) angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 13 mars 1937 till riksdagen avlämnad proposition, nr 233, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

L a g

om ändrad lydelse av 3—6 §§ lagen den 18 juni 1925 (nr 219) angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom.

Härigenom förordnas, att 3—6 §§ lagen den 18 juni 1925 angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom¹ skola, 6 § i nedan angivna del, erhålla följande ändrade lydelse:

3 §.

Bolag, förening eller stiftelse må förvärva fast egendom, som i den ordning 6 § stadgar prövas äga sitt huvudsakliga värde i åbyggnaden eller huvudsakligen vara avsedd till tomt, upplagsplats, idrottsplats eller dylikt eller att nyttjas till stenbrott, grus- eller lertag eller utgöra torvmosse, vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet eller vara av beskaffenhet att böra skyddas på grund av säregen natur eller fornlämning eller av liknande anledning.

Prövning, varom nu sagts, åligger Konungens befallningshavande i det län, där egendomen är belägen.

Sedan fast egendom förklarats vara av den beskaffenhet, att bolag, förening eller stiftelse, efter vad nu sagts, må förvärva den, vare det gällande även vid framtida överlåtelse av egendomen eller del därav.

4 §.

Konungen äger giva bolag, förening eller stiftelse tillstånd att förvärva fast egendom av annan beskaffenhet än i 3 § sägs i fall,

¹ Senaste lydelse av 3, 4 och 6 §§, se SFS 1932: 183.

1. att egendomen vid tiden för denna lags trädande i kraft ägdes av bolag eller ekonomisk förening och sedermera allttjämt tillhört dylik samfällighet;

2. att egendomen utgör fastighet, därav icke någon del lämpligen kan nyttjas för jordbruk;

3. att egendomen utgör sådan del av en fastighets avrösningsjord med impedimenter, vilken med hänsyn till ortens förhållanden och i övrigt föreliggande omständigheter prövas icke vara erforderlig för att återstående del av fastigheten skall äga skogstillgång, tillräcklig att utgöra varaktigt stöd för drivande av självständigt jordbruk (*stödsog*), och icke heller vara att hänföra till sådana till odling tjänliga myrmarker och andra odlingslägenheter, som i anseende till läge, omfattning och jordens beskaffenhet ägna sig för upptagande av självständiga jordbruk eller lämpligen kunna samman slås med andra brukningsdelar (*odlingsområde*); skolande vid beräkning av stödsog hänsyn tagas dels till möjligheten att genom delning av förefintligt jordbruk bilda nya självständiga jordbruk, dels, beträffande odlingsområde, till möjligheten att av dylikt område bilda självständigt jordbruk eller sammanslå sådant område med annan brukningsdel;

4. att egendomens förvärvande för bolaget, föreningen eller stiftelsen såsom innehavare av angränsande fastighet äger avsevärd betydelse med hänsyn till skogsvårdens främjande;

5. att med egendomens förvärvande är avsett att åt arbetare eller andra hos bolaget, föreningen eller stiftelsen anställda personer bereda bostäder eller att genom idkande av jordbruk tillgodose sådana personers behov av livsförnödenheter eller jordbruksprodukter; eller

6. att med egendomens förvärvande är avsett att främja bildandet av egna hem eller mindre jordbruk.

Tillstånd till förvärv enligt andra eller tredje punkten må ej utan särskilda skäl förvägras bolag, förening eller stiftelse, som under de före ansökningens ingivande senast förflutna tio åren genom överlåtelse till enskild person av skogsmark eller till jordbruk tjänlig fastighet med efter ortens förhållanden erforderlig skogstillgång eller ock genom sådan överlåtelse till enskild person av odlad jord eller odlingsområde, som prövas gagnelig för befolkningens näring i orten, avhänt sig egendom, vilken vid värdering, verkställd i den ordning och efter de grunder Konungen föreskriver, finnes i värde ungefär motsvara den egendom som med förvärvet avses. Med överlåtelse, som ovan sagts, skall jämställas överlåtelse av skogsmark, jordbruksfastighet, odlad jord eller odlingsområde till kommun eller till hushållningssällskap, bolag eller förening, som utövar statsunderstödd egnahemsverksamhet. Har överlåtelse av jordbruksfastighet eller skogsmark skett till enskild person, som förvärvat egendomen huvudsakligen för att därav bereda sig inkomst annorledes än genom dess utnyttjande för eget jordbruk eller i samband därmed bedrivit skogsbruk, må hänsyn ej tagas till överlåtelsen.

Tillstånd enligt andra eller tredje punkten må, såvitt angår Nedan-Siljans fögderi med undantag för Kopparbergs och Aspeboda socknar, Ovan-Siljans

fögderi, Väster-Dals fögderi med undantag för Säfsnäs socken samt Envikens, Svärdsjö och Svartnäs socknar av Falu fögderi i Kopparbergs län, icke, utan att särskild anledning därtill föreligger, givas till förvärv av mark, som vid skogsåbodelning eller, där sådan ej förekommit, allmänt storskifte avsetts till hemskog och fäbodskog.

I fråga om de på bekostnad eller med understöd av staten storskiftade delarna av Kopparbergs län skola, där heminägorna ännu ligga i storskifte, vid tillämpning av bestämmelserna i tredje punkten samma ägare eller hans make tillhöriga ägor, vilka gemensamt bilda en brukningsdel, betraktas såsom en fastighet.

Vad enligt bestämmelserna i tredje punkten förvärvas skall avskiljas genom avstyckning, därvid dock skall iakttagas, att rätt till delaktighet i sådana samfälligheter, rättigheter och förmåner, som avses i 19 kap. 12 § andra stycket lagen om delning av jord å landet, ej må tilläggas den avstykade ägovidden.

Tillstånd till förvärv enligt fjärde punkten må icke, utan att särskild anledning därtill föreligger, givas, om jordbruket å fastighet, varifrån förvärvet göres, därigenom skulle bringas att upphöra eller märkligen försvagas.

5 §.

Prövas i andra fall än i 4 § angivits på grund av särskilda omständigheter bolag, förening eller stiftelse böra medgivas rätt att förvärva fast egendom av annan beskaffenhet än i 3 § sägs, äger Konungen giva tillstånd därtill. Såsom sådan omständighet skall i fråga om förvärv, som göres av annan förening än ekonomisk förening eller av stiftelse, anses, att föreningen eller stiftelsen främjar ett allmännyttigt ändamål samt att förvärvet äger avsevärd betydelse för föreningens eller stiftelsens verksamhet.

6 §.

Äskas sådan prövning, som i 3 § sägs, eller vill bolag, förening eller stiftelse jämlikt 4 eller 5 § söka Konungens tillstånd att förvärva fast egendom, skall ansökan jämte fångeshandlingen ingivas till Konungens befallningshavande inom tre månader från det fånget skedde. Försittes den tid eller prövas egendomen icke vara sådan, som i 3 § sägs, och varder ej heller, där Konungens tillstånd sökes, sådant beviljat, vare fånget ogillt.

Sökes Konungens — — — eller egnahemsnämnd.

Över Konungens — — — är stadgad.

Närmare föreskrifter — — — av Konungen.

Är i — — — fast egendom.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1937.

Vad i 4 § andra stycket stadgas skall allenast hava avseende å bolag, förening eller stiftelse, som efter lagens ikraftträdande avhänt sig i samma stycke omförmäld egendom.

I samband med denna proposition har utskottet till behandling förehaft dels fyra i anledning av densamma väckta motioner, nämligen motionerna i första kammaren nr 263 av herr *Tjällgren*, nr 264 av herr *Tamm m. fl.* och nr 267 av herr *Lindhagen* samt motionen i andra kammaren nr 527 av herr *Strindlund m. fl.*, dels ock en inom sistnämnda kammare väckt motion nr 270 av herr *De Geer* i Lesjöfors såvitt däri ifrågasatts ändringar i ovannämnda lag. I övrigt har motionen II: 270 behandlats i utskottets utlåtande nr 32.

I motionen I: 263 har hemställts att riksdagen måtte besluta sådan ändring i det av Kungl. Maj:t framlagda lagförslaget, att 4 § andra stycket första punkten samt andra stycket i slutstadgandet erhöles nedan angivna lydelse:

4 § *andra stycket*: »Tillstånd till förvärv enligt andra eller tredje punkten må icke, utan att särskild anledning därtill föreligger, meddelas annan än bolag, förening eller stiftelse, som under de före ansökningens ingivande senast förflutna tio åren genom överlåtelse till enskild person av skogsmark eller till jordbruk tjänlig fastighet med efter ortens förhållanden erforderlig skogstillgång eller ock genom sådan överlåtelse till enskild person av odlad jord eller odlingsområde, som prövas gagnelig för befolkningens näring i orten, avhänt sig egendom, vilken vid värdering, verkställd i den ordning och efter de grunder Konungen föreskriver, finnes i värde ungefär motsvara den egendom som med förvärvet avses. Med — — — överlåtelsen.»

Slutstadgandet, andra stycket: »Vid prövning av ansökan om tillstånd enligt 4 § andra stycket må hänsyn ej tagas till avhändelse av egendom som bolag, förening eller stiftelse gjort före lagens ikraftträdande.»

I motionen I: 264 har hemställts att riksdagen ville besluta den ändring i propositionen, att försäljningar, verkställda efter den 1 juli 1925, måtte få räknas bolag till godo vid ansökan om rätt till förvärv av överloppsskog under de förutsättningar i övrigt, som i propositionen innehölles.

I motionen I: 267 har hemställts,

I) att riksdagen ville, med avslag å propositionen, hos Kungl. Maj:t begära skyndsamt övervägande och förslag till en tidsenlig och effektiv revision av 1925 års lag om rätt att förvärva fast egendom i anslutning väsentligen till jordkommissionens ännu ej prövade grundprinciper samt vad eljest i anledning av propositionen i motionen erinrats;

II) att, om det under I) upptagna yrkandet icke bifölles, riksdagen ville besluta följande ändringar i propositionens lagförslag, nämligen:

a) att 4 § första stycket första punkten utginge eller, om detta ej bifölles, erhöles följande lydelse:

»att — — — samfällighet; och skall som särskilt skäl för vägran till koncession bland annat anses, att om genom koncessionen faran ökas, att priset å virke kan för andra skogsägare i orten genom ett sådant jordmonopol i förening med dess makt över flottlederna övervägande enväldigt dikteras;»

b) att 4 § första stycket andra punkten utginge, med hemställan hos Kungl. Maj:t om ovan ifrågasatt övervägande av ämnet, eller, om detta ej bifölles, att till orden »nyttjas för jordbruk» fogades orden »eller något av dess tillbehör i odlingsmark, äng, bete och stödskog»;

c) att 4 § första stycket tredje punkten erhöles följande lydelse:

»att egendomen — — — brukningsdel; och skall såsom bytesvärde för medverkan vid avtal om avstyckning av självförsörjande jordbruk med tillbörliga ägor enligt 1937 års avstyckningsbestämmelser ej i det särskilda skogsavtalet medräknas värdet av inägojord med åbyggnader eller annan dylik förmån, som avstås i det förra avtalet;»

d) att innehållet i 4 § första stycket fjärde punkten utginge såsom tillbörligare innefattat under stadgandet i 5 §;

III) att riksdagen ville, såsom en sedan gammalt trängande tillbyggnad i förevarande förbudslagstiftning, antaga omedelbart en provisorisk lagstiftning av huvudsakligen följande innehåll:

»Jordbruksfastighet på landet må ej besittas och behållas av enskild ägare, vilken icke är mantalsskriven å fastigheten eller å fastighet, som är i sambruk med densamma, och uppenbarligen besitter fastigheten huvudsakligen i ändamål att tillgodogöra sig skogsavkastningen eller eljest bereda sig inkomst annorledes än genom jordbruket.

Om åtgärder för upplösning av dylikt äganderättsförhållande med mera gälle i tillämpliga delar, vad i lagen den 18 juni 1925 om bulvanförhållanden i fråga om fast egendom stadgas.

Denna lag träder i kraft omedelbart efter dess promulgerande och gäller tillsvidare intill den 1 juli 1938.»

I motionen II: 527 har hemställts att riksdagen måtte besluta sådan ändring i Kungl. Maj:ts förslag, att 4 § andra stycket erhöles enahanda lydelse som angivits vid motionen I: 263 här ovan, samt att andra stycket i slutstadgandet utginge.

I motionen II: 270 har, såvitt nu är i fråga, hemställts att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning dels angående sådan modifikation av lagen om förbud för bolag m. fl. att förvärva fastighet, att bolag medgaves rätt att förvärva s. k. utskogar i enskild ägo, dock under den betingelsen att bolaget samtidigt försålde till vederbörande hemman minst motsvarande areal skog, som lämpade sig bättre för enskild ägo, dels ock angående sådan ändring i samma lag, att bolag medgaves rätt att genom försäljning eller byte förvärva fastighet från annat bolag.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för Kungl. Maj:ts förslag får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till propositionen; och får utskottet i fråga om vad motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden hänvisa till motionerna.

Gällande rätt. Lagen den 18 juni 1925 angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom förbjuder aktiebolag, handelsbolag och föreningar — ekonomiska såväl som ideella — samt stiftelser att utan Konungens tillstånd förvärva fast egendom. Från lagens tillämplighetsområde äro undantagna bolag och föreningar, som driva bank- eller annan penningrörelse eller försäkringsrörelse, samt vissa allmänna stiftelser (11 §). Förbudet avser ej fast egendom inom det till bebyggande planlagda området i stad, köping eller annan ort, där den för städerna gällande

ordning för bebyggande skall iakttagas, och ej heller fastighet, som av Konungens befallningshavande prövas äga sitt huvudsakliga värde i åbyggnaden eller huvudsakligen vara avsedd till tomt, upplagsplats, idrottsplats eller dylikt eller att nyttjas till stenbrott, grus- eller lertag eller utgöra torvmosse, vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet eller vara av beskaffenhet att böra skyddas på grund av säregen natur eller fornlämning eller av liknande anledning (1 och 3 §§).

Förvärvstillstånd må av Konungen meddelas i fall att vissa angivna koncessionsförutsättningar äro för handen. Såsom allmän koncessionsgrund upptages förhandenvaron av särskilda omständigheter i det enskilda fallet. I fråga om förvärv, som göres av annan förening än ekonomisk förening eller av stiftelse, skall såsom sådan omständighet alltid anses, att föreningen eller stiftelsen främjar ett allmännyttigt ändamål samt att förvärvet äger avsevärd betydelse för föreningens eller stiftelsens verksamhet (4 § andra stycket).

Jämsides med den allmänna koncessionsregeln anger lagen fem särskilda koncessionsgrunder, beträffande vilka det vid lagens tillkomst förutsattes att, om grundförutsättningarna vore för handen, prövningen i det särskilda fallet skulle ske efter en mindre sträng måttstock än den som skulle äga rum efter huvudregeln (4 § första stycket). Sådana särskilda eller s. k. lindrigare koncessionsgrunder äro, att fastigheten den 1 juli 1925 ägdes av bolag eller ekonomisk förening och sedermera alltjämt tillhört dylik samfällighet (första punkten), att fastighetens förvärvande för bolaget, föreningen eller stiftelsen såsom innehavare av angränsande fastighet äger avsevärd betydelse med hänsyn till skogsvårdens främjande, s. k. förvärv i arronderingssyfte (tredje punkten), att med fastighetens förvärvande är avsett att åt arbetare eller andra hos bolaget, föreningen eller stiftelsen anställda personer bereda bostäder eller att genom idkande av jordbruk tillgodose sådana personers behov av livsförnödenheter eller jordbruksprodukter (fjärde punkten), samt att med fastighetens förvärvande är avsett att främja bildandet av egna hem eller mindre jordbruk (femte punkten). Tillstånd till förvärv i arronderingssyfte må ej utan att särskild anledning därtill föreligger givas, om jordbruket å fastighet, varifrån förvärvet göres, därigenom skulle bringas att upphöra eller märkligen försvagas. Ytterligare har bland de lindrigare koncessionsfallen upptagits, att fastigheten utgör sådan del av ett hemmans avrösningsjord med impedimenter, vilken prövas icke vara erforderlig såsom stödskog till återstående delen av hemmanet och ej heller vara att hänföra till odlingsområde, s. k. förvärv av överloppsskog (andra punkten). Med hemman avses här helt hemman eller hemmanslott. Med odlingsområde menas sådana till odling tjänliga myrmarker och andra odlingslägenheter, som i anseende till läge, omfattning och jordens beskaffenhet ägna sig för upptagande av självständiga jordbruk eller lämpligen kunna sammanläggas med förutvarande jordbruk.

För bestämmandet av vad som skall hänföras till stödskog anger lagen dels (4 § första stycket andra punkten) en allmän regel, avseende hela landet,

dels ock därutöver (5 §) särskilda regler för vissa delar av Norrland, för vissa delar av Kopparbergs län samt för Värmlands län. Enligt den allmänna stödskogsgesregeln förstås med stödskog sådan mark, som med hänsyn till ortens förhållanden och i övrigt föreliggande omständigheter erfordras för att fastighet skall äga för drivande av självständigt jordbruk tillräcklig skogstillgång. Hör till fastighet odlingsområde, skall i stödskogen inräknas jämväl mark, som erfordras för att odlingsområdet skall äga tillräcklig skogstillgång för därmed avsett nytt jordbruk eller sådant förutvarande jordbruk, med vilket området kan komma att sammanläggas. Enligt uttalande i motiven till lagen omfattar uttrycket »tillräcklig skogstillgång» även saluskog, där sådan efter ortens förhållanden anses erforderlig för att ett jordbruk skall vara ekonomiskt bärkraftigt. Nyssnämnda särskilda stödskogsgesbestämmelser innehålla, att inom de delar av landet, som med dem avses, förevarande koncessionsgrund ej må tillämpas med mindre den fastighet, varifrån förvärvet göres, har kvar ett visst angivet minimum av skogsmark. Sålunda skall (5 § a) ett hemman inom Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län samt Hudiksvalls, Ljusdals, Bollnäs och Söderhamns fögderier av Gävleborgs län såsom stödskog behålla minst så mycken till skogsbörd duglig och i förhållande till inägorna bekvämt belägen mark, som på hemmanet belöper efter en areal för helt mantal av 1,500 hektar inom vissa delar, 1,200 hektar inom andra delar samt 1,000 hektar inom återstoden av nu ifrågakvarade områden. Då fråga är om hemman, vars skattetal understiger ett åttondels mantal, skall den sålunda bestämda arealen höjas med en fjärdedel, dock ej till mera än vad på ett åttondels mantal belöper. Inom Nedan-Siljans, Ovan-Siljans och Väster-Dals fögderier samt Envikens och Svärdsjö socknar i Kopparbergs län skall kvarvarande fastigheten alltid behålla vad vid verkställt storskifte betecknats såsom hemskog och fåbodskog (5 § b). Vad slutligen Värmlands län beträffar är omförmälda minsta kvantitet skogsmark sålunda bestämd (5 § c), att varje självständigt jordbruk skall äga till skogsbörd duglig och i förhållande till inägorna bekvämt belägen mark i viss förskilda delar av länet på tre olika sätt bestämd omfattning, nämligen 15 hektar medelgod skogsmark och därjämte ett mot tre gånger åkerarealen svarande område dylik mark inom norra delen av länet, 10 hektar medelgod skogsmark och därjämte ett mot två gånger åkerarealen svarande område dylik mark inom länets mellersta del samt 5 hektar medelgod skogsmark och därjämte ett med åkerarealen lika stort område dylik mark inom södra delen av länet. Då skogsmarken är under medelgodhet skall en motsvarande ökning ske av skogsarealen; då skogsmarken är över medelgodhet må en motsvarande minskning kunna äga rum.

Riksdagens skrivelse den 3 juni 1925, nr 317. De särskilda stödskogsgesbestämmelser, för vilka ovan redogjorts, ha i oförändrad form överflyttats till 1925 års lag från den dessförinnan gällande s. k. norrländska förbudslagen eller lagen den 4 maj 1906 (nr 21 s. 1) angående förbud i vissa fall för bolag

och förening att förvärva fast egendom. Om lämpligheten härav voro meningarna delade. Sålunda återfinnas bestämmelserna icke i det förslag av Kungl. Maj:t, som låg till grund för 1925 års lag. Dåvarande chefen för justitiedepartementet, på vars föredragning proposition i ärendet (nr 205: 1925) avläts till riksdagen, uttalade, att ett försök att vid en viss given tidpunkt i arealsiffror fixera skogsbehovet för de bondejordbruk, vilka lagstiftningen åsyftade att skydda, städse måste bli vanskligt och att norrländska förbudslagen icke jävade detta uttalande. Bestämmelserna insattes i lagen av riksdagen på förslag av andra lagutskottet (utl. nr 33). Utskottet anförde såsom skäl härför, bland annat, att ett slopande av norrländska förbudslagens detaljerade stödskogsbestämmelser i tillämpningen skulle kunna leda till godkännande i väsentlig utsträckning av förvärv, vilka ditintills varit att hänföra till stödskog och sålunda ansetts böra bibehållas vid bondejordbruken, och att det icke kunde anses lämpligt att vid genomförande av en rikslagstiftning av förevarande art antaga bestämmelser, vilka för de delar av landet, där behovet av lagstiftningen vore störst, kunde anses medföra ett mindre effektivt skydd än den då gällande lagstiftningen. Emellertid fann utskottet, att norrländska förbudslagens stödskogsbestämmelser, såvitt anginge Värmlands län och de under lagen fallande delarna av Kopparbergs län, i vissa närmare angivna hänseenden gäve anledning till anmärkningar.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående behovet beträffande Värmlands län och nämnda delar av Kopparbergs län av ändrade bestämmelser i fråga om vad som skulle hänföras till stödskog samt i vad mån motsvarande föreskrifter kunde anses önskvärda jämväl för andra delar av sistnämnda län ävensom för riksdagen framlägga det förslag, var till utredningen kunde föranleda. Denna utskottets hemställan bifölls av riksdagen enligt skrivelse den 3 juni 1925, nr 317.

1931 års skogssakkunniga. Sedan chefen för jordbruksdepartementet år 1931 uppdragit åt särskilt tillkallade utredningsmän att inom departementet verkställa utredning samt avgiva förslag rörande åtgärder för vinnande av, bland annat, förbättrat ekonomiskt utbyte av skogsbruket och intensivare skogsvård, avgåvo dessa sakkunniga den 4 januari 1933 betänkande (statens off. utredn. 1933: 2). Under uttalande, bland annat, att nu gällande förbudslag i praktiken visat sig förhindra en ändamålsenlig arrondering av bolagens skogsfastigheter, hemställde de sakkunniga om revision av lagen till underlättande av sådan arrondering.

Riksdagens skrivelse den 20 juni 1933, nr 342. I anledning av motion av herrar Gustaf Tamm och Elof B. Andersson (I: 292) hemställde vid 1933 års riksdag andra lagutskottet (utl. nr 33), att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om utredning, huruvida och på vad sätt vissa jämkningar i den tekniska utformningen av de dispensbestämmelser, som stadgats i 4 § andra och tredje punkterna samt i den därmed sammanhän-

gande 5 § av 1925 års lag, kunde vidtagas i syfte att, utan att lagens sociala och jordpolitiska verkningar försvagades, möjliggöra att vid lagens tillämpning mera hänsyn toges till de omständigheter som föreläge i det särskilda fallet. Utskottets hemställan bifölls av riksdagen och skrivelse avläts till Kungl. Maj:t den 20 juni 1933, nr 342. I sin motivering omnämnde utskottet, bland annat, att ansökningar om koncession i vissa fall avslagits på den grund, att efter försäljningen hemmanet icke skulle äga stödskog till de arealer som i 5 § angäves, oaktat vederbörande myndigheter intygat att den återstående skogen vore fullt tillräcklig för jordbrukets behöriga bedrivande. I de fall, då mantalet ej längre motsvarade de faktiska förhållandena beträffande den brukningsdel vars skogsbehov lagen avsåge att skydda, hade bestämmelserna i 5 § a) kommit att verka på ett sätt, som icke varit åsyftat. De särskilda stödskogsbestämmelserna gäve icke uttryck för det verkliga behovet av stödskog till olika jordbruksfastigheter, då hänsyn toges till kamerala enheter i stället för till faktiska brukningsdelar. Till följd härav funnes icke möjlighet att fästa avseende vid omständigheter i det särskilda fallet, vilka mången gång ur rent social synpunkt kunde anses värda beaktande. Utskottet hade emellertid ingalunda ensidigt åsyftat en utvidgning för den enskilde av hans rätt att överlåta fastighet utan hade även räknat med den möjligheten, att de ifrågasatta jämkningarna skulle medföra inskränkning i den rätt till fastighetsförvärv, som gällande lag medgäve. Utskottet förutsatte, att den föreslagna utredningen jämväl komme att omfatta de särskilda stödskogsbestämmelserna för Värmland och vissa delar av Kopparbergs län. Sedan lagen nu varit i tillämpning avsevärd tid och erfarenhet om dess verkningar vunnits, framträdde helt säkert nya synpunkter med avseende å de frågor, som varit föremål för 1925 års utredning.

Sociala jordutredningens förslag. Genom beslut den 28 augusti 1933 uppdrog Kungl. Maj:t åt den jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 4 december 1930 tillsatta sociala jordutredningen att verkställa den i riksdagens sistnämnda skrivelse begärda utredningen. Sociala jordutredningen har den 20 september 1935 avgivit betänkande (statens off. utredn. 1935: 47) med förslag till lag om ändring i vissa delar av 1925 års förbudslag. — En sammanfattande redogörelse för den utredning som legat till grund för förslaget återfinnes å sid. 8—14 i propositionen.

Enligt sociala jordutredningens förslag skola de särskilda stödskogsbestämmelserna för vissa delar av Norrland och Värmlands län utgå ur lagen. Vad som i nämnda landsdelar bör förbehållas hemmanen såsom stödskog föreslås skola avgöras med tillämpning allenast av den allmänna, hela riket avseende stödskogsbestämmelsen i 4 § första stycket andra punkten. Stödskogsbegreppet har i samband därmed givits en något förändrad utformning. Sålunda har uttrycket »för drivande av självständigt jordbruk tillräcklig skogstillgång» i förslaget utbytt mot »skogstillgång tillräcklig att utgöra varaktigt stöd för drivande av självständigt jordbruk». Vidare har till den allmänna regeln fogats det tillägget, att vid beräkning av stödskog hän-

syn skall tagas ej allenast — såsom redan nu gäller — till möjligheten att av förefintligt odlingsområde bilda självständigt jordbruk eller sammanslå sådant område med befintlig brukningsdel utan jämväl till möjligheten att genom delning av förefintlig brukningsdel bilda nya självständiga jordbruk. De särskilda stödskogsbestämmelserna för Kopparbergs län hava bibehållits med vissa jämkningar i utformningen. Slutligen har i förslaget införts den nyheten, att koncession enligt 4 § första stycket andra punkten (förvärv av s. k. överloppsskog) företrädesvis må beviljas bolag, förening eller stiftelse, som efter den 1 juli 1925 genom avlåtelse av skogsmark eller till jordbruk tjänlig fastighet med erforderlig skogstilldelning eller eljest genom sådan avlåtelse av odlad jord eller odlingsområde, som prövas gagnelig för befolkningens näring i orten, till enskild person eller till egnahemsbolag eller egnahemsförening avhänt sig mark av ungefär samma taxeringsvärde som med förvärvet avses.

Till motivering av sitt förslag om upphävande av de särskilda stödskogsbestämmelserna för *Norrland* har sociala jordutredningen anfört:

Den av sociala jordutredningen verkställda utredningen hade givit vid handen, att de i 5 § bolagsförbudslagen givna normerna för beräkning av stödskog tekniskt sett vore synnerligen otillfredsställande. Detta gällde särskilt de bestämmelser, som angåve att stödskogen skulle i vissa delar av landet beräknas efter mantal. Mantalet hade nämligen numera fullständigt förlorat sin betydelse såsom mätare av en fastighets omfattning och avkastningsförmåga. En fastighet med mycken inrösningsjord kunde sålunda betecknas med ett mindre mantal än en fastighet med ringa inrösningsjord och jämstora fastigheter kunde ofta hava olika mantalsbeteckningar. Åtskilliga hemman hade nämligen avsevärt utökat sin odlade jord, under det att andra hemman i stället minskat åkerjorden genom försäljning av områden. Trots sådana förändringar hade likväl sedan lång tid tillbaka skattetalet bibehållits oförändrat. Enligt vad som framginge av de inkomna yttrandena funnes fulla hemman, som numera icke ens hade skogsmark till husbehovet, under det att hemmansdelar, som knappast hade inägor i den omfattning att hemmansdelen kunde anses vara tjänlig till jordbruk, kunde innehava en betydande areal skogsmark, långt utöver den efter mantal beräknade stödskogen. Ett kvarblivande vid stödskogens beräkning efter mantal hade efter vunna upplysningar synts sociala jordutredningen icke vara lämpligt.

I fråga om den föreslagna s. k. *bytesprincipen* för förvärv av överloppsskog heter det i betänkandet:

Genom att för förvärv av överloppsskog uppställa sådana villkor, som nu nämnts, skulle ett jämviktsförhållande i areal mellan bolagsskogar och bondeskogar kunna för framtiden i huvudsak upprätthållas. Bolagen skulle beredas möjlighet att, då detta vore ändamålsenligt för deras drift, förvärva sådana i allmänhet avlägset belägna skogar, som icke behövdes såsom stöd för bondejordbruken, under det att i bondebesittning skulle kunna återföras den bolagsjord, som vore belägen i närheten av bruten bygd. Såsom av det föregående framgått innebure det förslag, som sociala jordutredningen framställt, att vid prövning av ansökan om rätt att förvärva bondeskog det sökande bolaget borde tillgodoräknas försäljning av ej blott skogsmark utan även till jordbruk tjänlig fastighet med erforderlig skogstilldelning samt i vissa fall odlad jord och odlingsområde. I åtskilliga till sociala jordutred-

ningen avgivna yttranden hade visserligen föreslagits, att sökanden skulle tillgodoräknas försäljning av allenast skogsmark men ej av en jordbruksfastighets inägor med därå uppförda hus. En lagbestämmelse i enlighet med dessa yttranden skulle emellertid icke innebära tillräcklig anledning för bolagen att företaga utbyten, som åstadkomme den förskjutning av bolagens jordinnehav till mera avlägset belägna skogstrakter, vilken i det föregående angivits som önskvärd.

Någon invändning mot att bolagen i byte skulle få förvärva överloppsskogar torde rimligtvis icke kunna resas, då ju redan enligt gällande lagstiftning förvärv av överloppsskog kunde ske enligt de lindrigare koncessionsgrunderna utan att förvärvaren lämnade vare sig inägojord eller skogsmark i vederlag. Enligt förslaget skulle däremot i allmänhet fordras vederlag för förvärv av överloppsskog. Sociala jordutredningen hade dock icke genom kategorisk föreskrift om vederlag såsom villkor för förvärv av överloppsskog velat binda Kungl. Maj:t utan hade ansett det lämpligt, att i lagen stadgades att koncession för förvärv *företrädesvis* borde beviljas enligt bytesprincipen. Det borde icke vara uteslutet att Kungl. Maj:t kunde, där det funnes lämpligt, medgiva bolag, förening eller stiftelse rätt till förvärv av överloppsskog, även om det icke kunde uppvisas, att bolaget, föreningen eller stiftelsen tidigare på sätt i lagen föreskrevs fransålt jord eller skog. Å andra sidan borde bolag, förening eller stiftelse, som uppfyllde föreskrifterna om rätt att förvärva överloppsskog, icke utan särskilda skäl förvägras detta.

I lagförslaget hade icke utsagts något därom, huruvida bolag, förening eller stiftelse för förvärv av överloppsskog skulle hänvisas till allenast den del av landet, där godkännbar avlåtelse tidigare skett. Det hade syntes sociala jordutredningen lämpligt att överlåta bestämmandet härom till Kungl. Maj:t. Sociala jordutredningen förutsatte emellertid, att koncession i allmänhet endast komme att medgivas i fråga om förvärv av skogsmark i län, där respektive bolag, förening eller stiftelse tidigare innehade skogskomplex. — — —

För den händelse att den nu föreslagna bytesprincipen genomfördes för huvuddelen av Norrland, borde tagas under övervägande, huruvida icke samma princip lämpligen borde gälla jämväl för övriga delar av riket. De jordpolitiska skäl, som talade för bytesprincipens genomförande i Norrland, gällde enligt sociala jordutredningens mening med samma styrka i fråga om Värmlands och Kopparbergs län samt de skogrika delarna av mellersta och södra Sverige. Sociala jordutredningen föresloge därför, att omförmäld bytesprincip infördes för hela riket. Den enhetlighet i lagtillämpningen, som härigenom vunnes, vore uppenbarligen till stor fördel.

Efter att hava uttalat att, därest bytesprincipen genomfördes för *Värmlands län*, de för detta län givna särskilda stödsogsbestämmelserna syntes kunna undvaras, har sociala jordutredningen anført beträffande *Kopparbergs län*:

I fråga om de särskilda stödsogsbestämmelserna för vissa delar av Kopparbergs län ställde sig däremot saken annorlunda. Såsom framginge av vad myndigheterna yttrat rörande förhållandena inom detta län, torde det icke vara möjligt att utan att äventyra lagstiftningens allmänna syfte frigöra sig från särskilda stödsogsbestämmelser för länets vidkommande. Sociala jordutredningen föresloge därför, att de stödsogsbestämmelser, som i nuvarande lag förefunnes beträffande Kopparbergs län, i huvudsak bibehölles. På grund av de anmärkningar, som från skilda håll riktats mot den när-

mare utformningen av dessa bestämmelser, hade sociala jordutredningen verkställt viss revision av desamma.

I betänkandet har slutligen anförts, att ett genomförande av bytesprincipen för förvärv av överloppsskog icke borde rubba bestämmelserna om bolags, förenings eller stiftelses rätt att få för *arrondering* inköpa bondeskog, enär dessa bestämmelser möjliggjorde en tillämpning, som toge hänsyn till önskemål vilka vore berättigade ur skogsvårdssynpunkt.

Yttranden över sociala jordutredningens förslag. Över betänkandet hava utlåtanden inhämtats av ett flertal myndigheter och sammanslutningar. I vad förslaget avser upphävande av nuvarande särskilda stödskogsbestämmelser för Norrland och Värmlands län har det enhälligt tillstyrkts eller lämnats utan erinran. Bibehållandet av särbestämmelser för vissa delar av Kopparbergs län, i den utformning de i förslaget erhållit, har tillstyrkts av länsmyndigheterna. Den nya regeln om tillämpning av bytesprincipen för förvärv av överloppsskog har i allmänhet mottagits med gillande. Vissa erinringar hava dock framställts mot förslaget härutinnan dels ur allmänna synpunkter och dels med avseende å den närmare utformningen av bestämmelserna. — En redogörelse för de avgivna yttrandena återfinnes å sid. 18—23 i propositionen.

Föreliggande förslag. Det genom propositionen framlagda lagförslaget ansluter sig i huvudsak till vad sociala jordutredningen föreslagit i sitt betänkande. De särskilda stödskogsbestämmelserna för vissa delar av Norrland samt Värmlands län skola sålunda bortfalla, och bytesprincipen införes — i något ändrad utformning — för förvärv av överloppsskog. Tillämpningsområdet för reglerna om tillstånd till sådant förvärv föreslås emellertid utsträckt till att omfatta även förvärv av mark, tillhörande fastighet som uppkommit genom jordavsöndring eller avstyckning. I anslutning härtill har föreslagits en ny särskild koncessionsgrund, avseende fastighet varav icke någon del lämpligen kan nyttjas för jordbruk. Jämväl för sistnämnda fall skall bytesprincipen gälla.

I 4 § första stycket återfinnas under första, fjärde, femte och sjätte punkterna i väsentligen oförändrad avfattning de i nuvarande första resp. tredje, fjärde och femte punkterna stadgade lindrigare koncessionsvillkoren.

Bestämmelserna om arronderingsförvärv hava alltså bibehållits i Kungl. Maj:ts förslag. Deras upphävande påkallas i *motionen I: 267*, däri även hemställas att den i första punkten meddelade föreskriften rörande förvärv av fastighet, som tillhört bolag eller ekonomisk förening sedan den 1 juli 1925, skall helt utgå eller ock begränsas i syfte att förhindra trustbildning. I detta sammanhang är även att erinra om det i *motionen II: 270* framställda yrkandet om utredning rörande rätt för bolag att — utan särskilt tillstånd — förvärva fastighet från annat bolag.

I andra punkten hava upptagits de nya bestämmelserna om tillstånd till förvärv av självständig skogsfastighet, och i tredje punkten återfinnas reglerna om förvärv av överloppsskog. I fråga om upphävandet av de särskilda stödskogsbestämmelserna för Norrland och Värmland har *föredragande departementschefen, statsrådet Pehrsson-Bramstorp*, i sitt anförande till statsrådsprotokollet (propositionen sid. 23 ff.) anfört bland annat:

Då behovet av förevarande lagstiftning är ojämförligt större inom de områden, där dessa bestämmelser gälla, än i övriga delar av landet, kommer givetvis frågan om upphävande helt eller delvis av nämnda bestämmelser väsentligen att bliva beroende av huruvida de intressen, bestämmelserna avse att skydda, på annat sätt kunna erhålla tillfredsställande hägn. Ehuru tillgängliga statistiska uppgifter synas giva vid handen, att bolagens jordinnehav inom nämnda områden under de sista femton åren minskats såväl i absoluta som relativa tal, är detsamma dock fortfarande av sådan storleksordning, att någon mera väsentlig utökning av jordinnehavet ej bör av statsmakterna tillåtas. Jordbrukets behov av stödskog är också betydligt större inom förevarande områden än i övriga delar av landet. Det torde vara en känd sak, att jordbrukarna i skogsbygderna, särskilt i Norrland, för sin bärgning ofta äro beroende av betydande inkomstillskott av skogskörslor eller skogsprodukter. Sedan inkomsten av skogskörslor på grund av kommunikationsväsendets utveckling avsevärt nedgått, har det egna skogsbrukets betydelse såsom inkomstkälla blivit än mera framträdande.

Att de grunder, efter vilka stödskogstilldelningen för närvarande äger rum i huvuddelen av Norrland, äro otillfredsställande, har allmänt vitsordats. Enighet synes också råda därom, att stödskogsbestämmelserna i 5 § a) ej böra i sin nuvarande form bibehållas. Detta är också min uppfattning. Av vad jag nyss anfört läser emellertid framgå, att jag ej kan förorda bestämmelsernas upphävande, med mindre garantier givas, att ej den självägande bondeklassens ställning därigenom kommer att försvagas. Sociala jordutredningens förslag torde i stort sett inrymma sådana garantier. Såsom jordutredningen anfört torde med bytesprincipens införande ett jämviktsförhållande mellan bonde- och bolagsskogar kunna för framtiden i huvudsak upprätthållas. Med den avfattning de allmänna reglerna för stödskogsberäkningen i förslaget erhållit torde det jämväl kunna förväntas att, om reglerna rätt tillämpas, jordbrukets behov av stödskog bliver behörigen tillgodosett. Det ligger dock vikt uppå, att stödskogsbegreppet i praktiken ej gives en alltför snäv tolkning. Kravet på att fastighet, varifrån förvärv göres, efter försäljningen skall kunna bereda innehavaren och hans familj full sysselsättning och bärgning får ej eftersättas. Detta krav kan ofta ej anses uppfyllt, med mindre återstående fastigheten äger tillgång till så mycket skog av olika åldrar, att en jämn årlig kontantinkomst därav kan erhållas. — — —

Av anförda skäl finner jag mig kunna i princip biträda det föreliggande förslaget om ändrade grunder för koncession till förvärv av s. k. överloppsskog i Norrland. Därest bytesprincipen genomföres för denna del av riket, torde, såsom sociala jordutredningen föreslagit, samma princip böra gälla jämväl för rikets övriga delar. De särskilda stödskogsbestämmelserna för Värmland synas i sådant fall kunna undvaras.

I sin motivering till den utvidgning av koncessionsmöjligheterna, som förslaget i nu förevarande delar innebär, har departementschefen — under erinran om det förslag till ändrade bestämmelser rörande avstyckning av jord-

bruksfastighet, som framlagts för årets riksdag (prop. nr 232) och numera, i enlighet med andra lagutskottets hemställan (utl. nr 32), jämväl antagits av denna — anført bland annat följande:

Stadgandet i 4 § första stycket andra punkten av nu gällande förbuds- lag avser endast förvärv av överloppsskog, som utgör del av hemman eller hemmansdel. Förvärv av skogsmark, som bildar självständig fastighet eller tillhör avsöndrad lägenhet, är således alltid underkastad de strängare reglerna i andra stycket av samma paragraf. Vid tiden för 1925 års lags tillkomst förelågo särskilda skäl att på sådant sätt begränsa räckvidden av förevarande stadgande. Grundsatsen att skog, som erfordrades till stöd för jordbruket, ej finge av bolag, förening eller stiftelse förvärfvas, med mindre särskild anledning till sådant förvärv föreläge, hade eljest lätteligen kunnat kringgås. — — — Därest de ändrade bestämmelser om skogstilldelning vid avstyckning, som innehållas i förenämnda förslag och för vilka jag tidigare redogjort, av statsmakterna antagas, synes på ett betryggande sätt vara sört för att skogsmark, som erfordras till stöd för jordbruket, ej kommer att fränskiljas detta. Därmed torde ur nyss angivna synpunkter anledning ej föreligga att från de lindrigare koncessionsfallen helt utesluta förvärv av mark, som bildar särskild fastighet eller tillhör lägenhet eller avstyckad ägolott. Ej heller har jag funnit några andra skäl, som motivera att sådana förvärv underkastas en strängare prövning än förvärv av mark från hemman eller hemmansdel. Avgörande bör i det ena såväl som i det andra fallet vara, vilken betydelse marken äger för jordbruket och den jordbrukande befolkningen. Med hänsyn härtill vill jag förorda sådan ändring av nu gällande bestämmelser, att enhetliga regler införas beträffande samtliga de förvärv, som nyss omförmäls. Ändringen torde lämpligen kunna ske sålunda, att dels ordet »hemman» i nuvarande 4 § första stycket andra punkten ersättes med »fastighet» och dels en ny koncessionsgrund införas, avseende förvärv av självständig fastighet. — — — Jag vill därför förorda, att den nya koncessionsbestämmelsen avfattas så, att den kommer att inrymma förvärv av självständig fastighet, därav icke någon del lämpligen kan nyttjas för jordbruk. Vid bedömande av huruvida sådant fall är förhanden bör hänsyn tagas ej endast till ägornas naturliga beskaffenhet, läge och omfång utan jämväl, då fråga är om till odling tjänlig jord, till möjligheten att sammanläsa sådan jord med förefintlig brukningsdel. Därest bytesprincipen införas beträffande förvärv av överloppsskog, synes densamma jämväl böra gälla förvärv som nyss sagts.

På grund av särskilt stadgande i 4 § första stycket andra punkten gäller för närvarande, att tillstånd till förvärv av överloppsskog icke utan särskild anledning må givas, om den fastighet, vartill marken hör, undergått ägostyckning utan iakttagande av vad i 3 § förenämnda lag den 25 juni 1909 var för där avsedda fall föreskrivet. Stadgandet innebär i huvudsak, att de lindrigare koncessionsbestämmelserna ej må tillämpas, med mindre en var av de jordbruksfastigheter, som ingått i den ägostyckning, varigenom den till förvärv avsedda marken blivit utbruten, vid styckningsförrättningen tilldelats erforderlig husbehovsskog. Lämpligheten av att bibehålla detta stadgande i oförändrad eller med hänsyn till förutnämnda utvidgning av berörda bestämmelser modifierad form torde kunna ifrågasättas. Anmärkas må, att stadgandet numera icke tjänar det ändamål, för vilket det tillkommit. Enligt uttalande i motiven tili lagen skulle detsamma ersätta en med hänsyn till stödsogsreglernas effektivitet eljest nödvändig utsträckning av 1909 års lags tillämplighetsområde till de delar av riket, där denna lag ej gällde. — — — Viktigast synes mig emellertid vara, att stadgandet endast tillgodoser

kravet på husbehovsskog och därför är ägnat att ingiva den enligt min mening oriktiga föreställningen, att vid prövning av hithörande ärenden hänsyn ej må tagas till vederbörande fastigheters behov av skog utöver husbehovet. Av nu anförda skäl har jag kommit till den uppfattningen, att stadgandet ej bör bibehållas i lagen. — — — Därest de synpunkter, åt vilka jag i det föregående givit uttryck, delas av riksdagen, torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att i administrativ ordning utfärda bestämmelser, ägnade att tillgodose behovet av utredning vid ifrågavarande ärendens avgörande.

I *motionen I: 267* hemställes, att den föreslagna nya koncessionsgrunden i andra punkten skall utgå eller i allt fall inskränkas med hänsyn därtill att det med ansökningen avsedda området, såvitt angår skog och odlingsmark, kan finna användning för komplettering av förefintligt jordbruk.

I 4 § andra stycket återfinnas reglerna angående bytesprincipens tillämpning. Tillstånd till förvärv enligt andra eller tredje punkten av första stycket skall enligt Kungl. Maj:ts förslag *ej utan särskilda skäl kunna förvägras* bolag, förening eller stiftelse, som under de före ansökningens ingivande *senast förflutna tio åren* avhänt sig fast egendom under vissa angivna förutsättningar. Enligt förslaget *slutstadgande* skall emellertid *den* nu nämnda bestämmelsen hava avseende allenast å bolag, förening eller stiftelse, som avhänt sig egendom *efter lagens ikraftträdande*.

Efter erinran om bytesprincipens dubbla syfte att förhindra ett försvagande av den nuvarande lagstiftningens sociala och jordpolitiska karaktär samt stimulera till försäljning av bolagsjord, vars övergång i bondehand måste betraktas såsom önskvärd, anför *departementschefen* till närmare utveckling av förslaget i denna del:

För egen del är jag närmast böjd att anse tillräckliga skäl icke föreligga att medgiva bytesförvärv, i fall att överlåtelsen skett före lagändringens trädande i kraft. Uppenbart är, att en sådan bestämmelse icke skulle vara ägnad att stimulera till nya försäljningar av bolagsjord. Det kan snarare med fog ifrågasättas, om icke bestämmelsen komme att få en i viss mån motsatt verkan. Genom bytesprincipens införande kommer inägojord i bolagshand att få ett visst värde som den tidigare icke haft, nämligen såsom bytesobjekt vid förvärv av skogsmark. Därest, såsom jag i det följande vill föreslå, bytesrätten begränsas till viss tid från överlåtelsen, kunde den av jordutredningen föreslagna bestämmelsen komma att verka på sådant sätt, att bolag, som under tiden mellan den 1 juli 1925 och lagändringens ikraftträdande avyttrat en relativt stor myckenhet inägojord, funne det lämpligt att ej företaga några ytterligare försäljningar av sådan jord, förrän de tidigare försäljningarna blivt i byteshänseende fullt utnyttjade. Farhågor ha också uttalats, att jordutredningens förslag i vissa trakter komme att medföra ej önskvärda förskjutningar av det nuvarande förhållandet mellan bonde- och bolagsskogar. Dessa farhågor torde icke kunna fränkännas visst berättigande särskilt som förslaget förutsätter, att sökande, som uppfyllt de föreskrivna fordringarna för bytesförvärv, ej utan särskilda skäl må förvägras koncession. På grund av det anförda anser jag försiktigheten bjuda att begränsa lagbestämmelsen om bytesförvärv till de fall, där bolagsjord försäljes efter lagändringens ikraftträdande. Jag vill därmed icke hava sagt, att vid prövning av ansökningar om förvärv av överloppsskog ingen hänsyn må tagas till markförsäljningar före sistnämnda tid-

punkt. En dylik regel skulle, såsom i flera yttranden över jordutredningens preliminära förslag framhållits, kunna leda till vissa orättvisor. Emellertid torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att i varje särskilt fall avgöra, vilken betydelse som skall tillmätas sådana försäljningar. Därvid torde särskilt avseende böra fästas vid försäljningarnas omfattning i förhållande till sökandens jordinnehav den 1 juli 1925 ävensom till frågan om och i vad mån försäljningarna befrämjat bildandet av självständiga, bärkraftiga jordbruk med erforderlig skogstillgång.

Enligt sociala jordutredningens förslag fordras ej att överlåtelse, som må tillgodoräknas för bytesförvärv, skall hava skett inom viss tid från ansökningen. Det synes dock uppenbart, att ju längre tid som förflutit mellan överlåtelsen och ansökningen, desto mindre anledning förefinnes att å överlåtelsen grunda tillstånd till sådant förvärv. Om överlåtelsen ligger långt tillbaka i tiden, torde det också bliva svårt att avgöra, vilket bytesvärde som skall åtsättas den överlåtna egendomen. Jag hänvisar härutinnan till den redogörelse, som i det följande kommer att lämnas rörande de grunder, som enligt min mening böra vara bestämmande för värdesättningen. Å andra sidan bör den tid, inom vilken överlåtelsen skall hava ägt rum, ej tilltagas så kort, att bolagen finna det med sina intressen förenligt att uppskjuta sina markförsäljningar, till dess tillfälle i det konkreta fallet yppats att i stället förvärva annan mark. Med hänsyn till vad jag nu anfört vill jag förorda, att nämnda tid bestämmes till tio år, räknat från koncessionsansökningens ingivande. — — —

Den omständigheten att sökande uppfyllt fordringarna för bytesförvärv bör ej utesluta en verklig prövning av förvärvet. Dock torde, såsom sociala jordutredningen uttalat, sådan sökande icke böra utan särskilda skäl förvägras koncession. Med hänsyn till den med bytesprincipen avsedda verkan att stimulera till försäljning av bolagsjord torde detta böra komma till uttryck i lagtexten. I likhet med jordutredningen anser jag, att tillstånd till förvärv av överloppsskog utan tillämpning av bytesprincipen såsom regel endast bör lämnas i fall, då det ej är möjligt eller lämpligt att framtvinga en bytesförsäljning. Såsom jag i det föregående anfört bör dock denna regel ej utgöra hinder för att tillåta förvärv, där sökanden visar sig hava under tiden mellan den 1 juli 1925 och de nya bestämmelsernas trädande i kraft avhänt sig jord under sådana förhållanden, att avhändelsen, om den skett efter sistnämnda tidpunkt, skulle i bytेशänseende ha räknats sökanden till godo.

I *motionerna I: 263* och *II: 527* har yrkats sålunda ändrad avfattning av förevarande stadgande, att koncession icke utan att särskild anledning därtill föreligger skall få meddelas annan än bolag, förening eller stiftelse, som uppfyllt de angivna fordringarna för bytesförvärv. Enligt sistnämnda motion skall emellertid den i förslagets slutstadgande gjorda inskränkningen i fråga om bytesregelns tillämpning utgå. — Till motivering av det gemensamma yrkandet anföres i motionerna:

I lagstiftningens natur av koncessionslagstiftning ligger att någon ovillkorlig rätt för bolag, förening eller stiftelse, som uppfyllt de lagstadgade fordringarna för koncession, att erhålla förvärvstillstånd icke föreligger. Det måste förbehållas Kungl. Maj:t att från fall till fall bedöma lämpligheten av förvärvet, även om detta bedömande i vissa typfall kan göras mera summariskt än i andra fall. På sådant sätt har lagen hitintills tolkats, och ingen anledning finnes att antaga att Kungl. Maj:t genom den föreliggande propositionen velat frångå hittills gällande praxis. I den framlagda propositionens lagtext förekommer emellertid ett uttryck, som från nyssnämnda ut-

gångspunkt giver anledning till farhågor att denna princip kan komma att i en framtid frångås. I 4 § stadgas nämligen följande: »Tillstånd till förvärv enligt andra eller tredje punkten må ej utan särskilda skäl förvägras bolag, förening eller stiftelse, som — — —.» Detta lagstadgande torde kunna tolkas på sådant sätt att Kungl. Maj:t icke skulle i nämnda fall kunna förvägra koncession även om sådan av allmänna jordpolitiska skäl skulle vara mindre önskvärd. Det kan med andra ord befaras att lagstadgandet kan komma att givas den tolkningen, att *rättighet* skulle föreligga för bolag etc. att under angiven förutsättning erhålla koncession, därest Kungl. Maj:t icke kan påvisa särskilda skäl för avslag i det enskilda fallet. En lagändring av sådan innebörd har uppenbarligen icke varit avsedd vare sig av sociala jordutredningen eller vederbörande departementschef. — — —

För att säkerställa en riktig lagtillämpning synes det oss lämpligast att en omformulering av det ovan återgivna lagrummet verkställas så att av det samma tydligt framgår att någon rättighet icke föreligger för bolag, förening eller stiftelse att i angivna fall erhålla förvärvstillstånd.

I *motionen I: 264* yrkas att avhändelser, verkställda efter den 1 juli 1925, skola få tillgodoräknas för byte. Under erinran om de avsevärda försäljningar av bolagsjord, som ägt rum sedan mitten av 1920-talet, hava motionärerna till stöd för sin hemställan anfört bland annat:

Även om dessa bolagens inägo-försäljningar sammanlagt fått en mycket betydande omfattning, så torde de dock inom skilda företag ha bedrivits med mycket olika intensitet. Åtskilliga företag överlämnade tidigt hela sitt bestånd av arrendejordbruk till egnahems- och jordstyeckningsföretag, som på kort tid genomförde en mer eller mindre fullständig realisation därav. Andra hava själva i mer eller mindre snabb takt sökt avveckla sitt bestånd av inägojord, varvid arrendatorernas egen ovillighet att köpa ej sällan varit det svåraste hindret för försäljningsplanens genomförande. Även många av dessa bolag ha emellertid numera avyttrat hela sitt innehav av arrendejordbruk eller i allt fall större delen därav. Slutligen finnes en tredje grupp företag, som haft mindre intresse för dessa strävanden och som därför nu hava en betydande del av jordbruken å sina fastigheter kvar i sin ägo.

Med hänsyn till nu skildrade förhållanden kommer Kungl. Maj:ts förslag att verka synnerligen ojämnt och orättvist. De mest socialt betonade och mot statsmakternas önskemål i nu förevarande hänseende lojalt inställda bolagen bli sämst lottade. Många av dessa hava genom de omfattande inägo-försäljningarna med tillhörande skog fått sina fastighetskomplex sönder-skurna och splittrade samt äro i stort behov av att få verkställa en konsolidering av dessa fastigheter genom att förvärva de mellan desamma liggande överloppsskogar, som kunna erbjudas. För dylika förvärv kunna de emellertid numera icke prestera något bytesmaterial, då de ej redan tidigare avhänt sig den inägojord med skog, som de för skogsegendomarnas behöriga administration oundgängligen behöva. Andra företag åter ha sålt obetydligt av sitt inägoinnehav samt få nu ett utmärkt tillfälle till skogsförvärv. — — —

Till sist må även anmärkas, att de grunder för bolagsförbuds-lagstiftningen, som Kungl. Maj:t här framlagt, säkerligen komma att på visst sätt vid sin praktiska tillämpning möta motstånd från bolagsarrendatorerna själva. Även så torde den nu för bolag gällande sociala arrendelagen komma att försvåra eller rent av omöjliggöra ett tillämpande av de nya bestämmelserna. — — — Man kan befaras, att Kungl. Maj:ts utformning av bytesprincipen kommer att vid arrendeperiodernas utlöpande föranleda en mer hårdhänt försäljning av bolagsarrendena till andra än arrendatorerna, därest dessa icke

själva vilja köpa. Denna olägenhet skulle helt undgås, om bolagslagen utformades efter sociala jordutredningens förslag i nu förevarande hänseende.

Beträffande *fordringarna i övrigt för bytesförvärv* skall enligt Kungl. Maj:ts förslag i detta hänseende få tillgodoräknas överlåtelse till enskild person av skogsmark eller till jordbruk tjänlig fastighet med efter ortens förhållanden erforderlig skogstillgång ävensom överlåtelse till enskild person av odlad jord eller odlingsområde, såframt denna prövas gagnelig för befolkningens näring i orten. Med nu nämnd överlåtelse till enskild person jämställes överlåtelse av skogsmark, jordbruksfastighet, odlad jord eller odlingsområde till kommun eller till hushållningssällskap, bolag eller förening, som utövar statsunderstödd egnahemsverksamhet. Till förebyggande av markförsäljningar till skogsspekulanter och egendomsjobbare undantages å andra sidan överlåtelse av jordbruksfastighet eller skogsmark till enskild person, som förvärvat egendomen huvudsakligen för att därav bereda sig inkomst annorledes än genom dess utnyttjande för eget jordbruk eller i samband därmed bedrivit skogsbruk. Till grund för bytesförfarandet skall ligga en särskild värdering av den avhända egendomen och den egendom som vederbörande önskar förvärva; närmare föreskrifter härom äro avsedda att utfärdas i administrativ ordning.

Till motivering av förslaget ståndpunkt i fråga om bytesobjektets beskaffenhet anför *departementschefen* bland annat:

Åtskilliga av de myndigheter, som yttrat sig över sociala jordutredningens förslag, hava ansett, att såsom bytesobjekt endast skulle få räknas försåld skogsmark. — — — Å andra sidan har den meningen också uttalats, att alla försäljningar av odlad jord borde räknas sökande till godo. Vid övertägande av de skäl, som anförts till stöd för de olika åsikterna i denna fråga, har jag ej funnit anledning frångå förslaget i annan mån än att jordbruksfastighets åbyggnader ej torde böra inräknas i bytesvärdet. Det med bytesprincipen förenade syftet att stimulera bolagen till att försälja sina arrendegårdar torde i huvudsak uppnås även med sistberörda begränsning. Då jag ansett mig kunna gå med på att jordbruksfastighets inägor må utgöra bytesobjekt, har jag fäst särskilt avseende vid det härför uppställda villkoret, att fastigheten skall vara tjänlig till jordbruk och äga för sådant ändamål erforderlig skog. Uppställandet av nämnda villkor torde giva bolagen anledning tillse, att mer eller mindre ofullständiga jordbruk, innan de försäljas, kompletteras i sådant hänseende.

I *motionen I: 267* yrkas, att värdet av inägojord med åbyggnader eller annan dylik förmån icke skall få tillgodoräknas koncessionssökande.

4 § tredje och fjärde styckena innehålla särbestämmelser för vissa delar av Kopparbergs län, väsentligen överensstämmande med sociala jordutredningens förslag. De nuvarande grunderna för bestämmande av vad som där är att hänföra till stödskog hava i huvudsak bibehållits. Till undanröjande av de olägenheter som ansetts vidlåda gällande lags föreskrifter härutinnan har emellertid definitionen på stödskog erhållit något ändrad utformning, varjämte vidtagits vissa jämkningar av detta stadgandes tillämpningsområde i lokalt hänseende. Stödskogsregeln skall äga motsvarande gil-

tighet för förvärv av självständig skogsfastighet enligt andra stycket andra punkten. Med hänsyn till de säregna jordförhållanden som äro rådande inom de på bekostnad eller med understöd av staten storskiftade delarna av länet, varest heminägorna ännu ligga i storskifte, föreslås slutligen att, då fråga uppkommer om förvärv av överloppsskog därstädes, såsom en fastighet skola betraktas ägor, vilka tillhöra samma ägare eller hans make och gemensamt bilda en bruksdel.

Till 4 § femte och sjätte styckena hava överflyttats vissa i nuvarande första stycket meddelade bestämmelser om avstyckning av förvärvad överloppsskog samt om inskränkning i rätten att medgiva arronderingsförvärv.

Förslagets 5 § innehåller den allmänna koncessionsregeln, som finnes upptagen i 4 § andra stycket av gällande lag. I 3 och 6 §§ hava vidtagits vissa jämkningar av huvudsakligen formell natur.

S l u t s t a d g a n d e t. De nya bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 juli 1937. Beträffande den i slutstadgandets andra stycke upptagna övergångsbestämmelsen hänvisas till vad ovan nämnts i anslutning till 4 § andra stycket.

Till stöd för det i motionen I: 267 framställda yrkandet om antagande omedelbart av en provisorisk lag mot enskilda skogsspekulanter har motionären, med åberopande av en av herr *Gabrielsson* i första kammaren den 1 april 1937 framställd interpellation, uttalat att en fara, som stege och sjönke med konjunkturernas ständigt växlande spel och samtidigt gjorde sig städse gällande mer eller mindre, måste mötas med färdiga lagar, vilka stode till buds vid varje mötande behov. Under erinran om de i jordkommissionens förslag till lag om rätt att förvärva och besitta fast egendom meddelade bestämmelserna angående skogsspekulanter, har motionären förordat införandet av ett tvångsförfarande mot dylika spekulanter, motsvarande vad som för närvarande funnes stadgat i fråga om bulvanköp. Genom en sådan anordning skulle även vinnas den fördelen, att definitionen på skogsspekulant i förbudslagen kunde ordagrant överensstämma med definitionerna därå i arrende- och vanhävdslagarna.

Den av sociala jordutredningen företagna omfattande undersökningen rörande verkningarna av de särskilda stödsbudsbestämmelser, som enligt förbudslagen gälla för vissa delar av landet, har till fullo bekräftat riktigheten av den uppfattning, varåt utskottet vid 1933 års riksdag gav uttryck, eller att dessa bestämmelser äro i tekniskt avseende otillfredsställande. Vad särskilt beträffar den för större delen av Norrland gällande grundsatsen, att stödsbudsareal bestämmas i visst förhållande till det fastigheten åsatta mantalet, synes uppenbart att ett sådant sätt att mäta fastigheternas behov av stödsbuds numera ofta måste giva missvisande resultat. Många hemman hava genom nyodling eller sammanläggning med andra fastigheter i större eller mindre omfattning utökat sitt inägovälde, medan på andra håll den odlade

Utskottet.

jordens areal förblivit oförändrad eller ock minskats till följd av att områden frånsålts. Någon ändring av mantalet har detta icke föranlett. De för Värmlands län meddelade särskilda föreskrifterna ansågos redan vid tiden för deras införande i lagen vara behäftade med allvarliga brister. Såsom föredragande departementschefen framhållit bör emellertid ett upphävande av förevarande bestämmelser icke ifrågakomma med mindre säkerhet vinnes för att de intressen, man velat tillgodose genom lagstiftningen i fråga, på annat sätt beredes tillfredsställande skydd. Genom de av Kungl. Maj:t föreslagna lagändringarna, särskilt bytesprincipens införande, i förening med de nya bestämmelser rörande skogstilldelning vid avstyckning från jordbruksfastighet, som numera trätt i kraft, komma enligt utskottets mening betryggande garantier att skapas i nyssnämnda hänseende. Utskottet är med hänsyn härtill berett tillstyrka en revision av lagen enligt de grunder som föreslagits i propositionen.

Vidkommande bytesprincipens närmare utformning framgår av den ovan lämnade redogörelsen, att propositionen härutinnan erbjuder vissa skiljaktigheter i förhållande till sociala jordutredningens förslag. I detta senare hade bytesregeln formulerats sålunda, att tillstånd till förvärv av överloppskog företrädesvis finge beviljas bolag, förening eller stiftelse, som efter den 1 juli 1925 avhänt sig mark under övriga i förslaget angivna betingelser. Enligt Kungl. Maj:ts förslag åter skall gälla, att koncession ej må utan särskilda skäl förvägras bolag, förening eller stiftelse, som under de före ansökningens ingivande senast förflutna tio åren företagit sådan avhändelse. Ett ytterligare alternativ har framlagts i motionerna I: 263 och II: 527, i vilka hemställts att tillstånd till förvärv enligt ifrågavarande koncessionsgrunder icke utan att särskild anledning därtill föreligger skall få meddelas annan än bolag, förening eller stiftelse, som fullgjort de i propositionen angivna fordringarna för bytesförvärv i övrigt. Till stöd för sistnämnda förslag, vilket torde vara avsett att närmare ansluta sig till den av sociala jordutredningen förordade avfattningen, har i huvudsak anförts, att de i propositionen använda ordalagen syntes kunna tolkas på det sätt att Kungl. Maj:t icke skulle i nämnda fall kunna vägra koncession, även om sådan av allmänna jordpolitiska skäl skulle vara mindre önskvärd. Rättighet skulle med andra ord föreligga för sökanden att under angivna förhållanden erhålla koncession, såvida Kungl. Maj:t icke kunde påvisa särskilda skäl för avslag i det enskilda fallet.

Utskottet, som i likhet med motionärerna anser att en dylik tolkning står i strid mot stadgandets syfte, finner dock de framförda farhågorna obefogade. Den i propositionen föreslagna formuleringen ansluter sig, såvitt nu är i fråga, till den av sociala jordutredningen lämnade motiveringen till dess förslag och lär följaktligen icke innefatta någon saklig ändring i förhållande till detta. Såsom departementschefen uttalat får den omständigheten att en sökande uppfyllt fordringarna för bytesförvärv icke utesluta en verklig prövning av förvärvet; å andra sidan bör, för att bytesprincipens syfte att stimu-

lera till försäljning av bolagsjord skall vinnas, lagtextens avfattning bereda en viss säkerhet för att avhändelser, vilka uppfylla de stadgade villkoren, också komma att räknas sökanden till godo. Någon olägenhet härav synes ej vara att befara, om, på sätt i propositionen föreslagits, allenast försäljningar som ske efter de nya bestämmelsernas ikraftträdande härvid få komma i betraktande. Utskottet ansluter sig alltså till Kungl. Maj:ts förslag i förevarande del och kan ej heller tillstyrka det i motionen I: 264 gjorda yrkandet, att i lagen skall stadgas rätt att medgiva bytesförvärv, så snart avhändelsen skett efter den 1 juli 1925. Dock vill utskottet i detta sammanhang understryka vad departementschefen anfört därom, att av den föreslagna regeln icke skall följa att vid prövning av ansökningar om koncession ingen hänsyn får tagas till markförsäljningar före lagändringens trädande i kraft. Har sökande under tiden mellan den 1 juli 1925 och de nya bestämmelsernas ikraftträdande avhänt sig jord under sådana förhållanden att avhändelsen, om den skett efter sistnämnda tidpunkt, skolat räknas sökanden till godo, bör det ankomma på Kungl. Maj:t att i varje särskilt fall avgöra, vilken betydelse i byteshänseende skall tillmätas nämnda omständighet.

Vidkommande de särskilda stödsöksbestämmelserna för vissa delar av Kopparbergs län synas de av Kungl. Maj:t föreslagna jämkningarna ägnade att avhjälpa de brister hos desamma, som utskottet tidigare påtalat.

Ej heller i övrigt har utskottet funnit anledning till erinran mot det i propositionen framlagda lagförslaget. Utskottet kan således icke biträda de i motionen I: 267 i andra hand gjorda yrkandena om ändringar i vissa nu ej närmare berörda delar av förslaget.

I motionen II: 270 har påkallats utredning i och för sådan revision av 1925 års lag, att bolag skulle medgivas rätt att under viss förutsättning förvärva s. k. utskogar i enskild ägo. De önskemål som ligga till grund för yrkandet synas utskottet bliva tillgodosedda, därest det nu framlagda förslaget upphöjes till lag. Vidkommande den i samma motion gjorda hemställan om utredning i syfte att införa rätt för bolag att förvärva fastighet från annat bolag, har utskottet icke funnit anledning föreligga att ifrågasätta ett frångående av den gällande rättens ståndpunkt, att jämväl förvärv från bolag till bolag skall för sin giltighet bero av Kungl. Maj:ts tillstånd och sålunda vara underkastat den kontroll från det allmännas sida, som förbudslagen avser att åvägabringa.

Vad slutligen beträffar det i motionen I: 267 framställda yrkandet om antagande omedelbart av en provisorisk lag mot skogsspekulanter har utskottet inhämtat, att inom justitiedepartementet för närvarande pågår utredning rörande behovet av lagstiftning på ifrågavarande område. Det synes utskottet icke lämpligt att genom en, låt vara provisorisk, lagstiftning föregripa resultatet av den av Kungl. Maj:t igångsatta utredningen.

Utskottets hemställan.

På grund av vad ovan anförts får utskottet hemställa,

- A) att förevarande proposition måtte bifallas av riksdagen;
- B) att motionen II: 270, såvitt den blivit föremål för behandling i detta utlåtande och i den mån den icke beaktats genom vad utskottet ovan under A) hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd; samt
- C) att motionerna I: 263, I: 264, I: 267 och II: 527 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 21 maj 1937.

På andra lagutskottets vägnar:

SIGFRID HANSSON.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Sigfrid Hansson, Linder, Tamm, P. Sandström, Heiding, Hagman, Knut Petersson* och *Sten*;

från andra kammaren: herrar *Hage, Pettersson* i Hällbacken, *Molander, Sandström* i Sollefteå, *Hermansson, Thorell, Nyblom* och *Barnekow**.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

1) av herrar *Tamm, P. Sandström, Knut Petersson, Sandström* i Sollefteå, *Thorell* och *Barnekow*, vilka anført:

Utskottet har icke biträtt det motionsvis väckta yrkandet om bytesprincipens lagfästande jämväl för sådana fall där marköverlåtelse skett under tiden mellan den 1 juli 1925 och de nya bestämmelsernas ikraftträdande. Den av utskottet tillstyrkta begränsningen finna vi visserligen i och för sig otillfredsställande, men med hänsyn till den avfattning utskottets utlåtande fått i fråga om de föreslagna bytesbestämmelsernas tillämpning anse vi oss dock kunna avstå från att fullfölja nämnda yrkande.

Däremot kunna vi ej underlåta att giva uttryck åt starka betänkligheter beträffande ett annat stadgande i Kungl. Maj:ts av utskottet godkända förslag. Enligt detta skall för bedömande av frågan om bytesförvärv en särskild värdering av fastigheterna ske i den ordning och efter de grunder, Kungl. Maj:t föreskriver. Enligt det av sociala jordutredningen framlagda förslaget åter skulle taxeringsvärdena vara grundläggande i detta avseende, därvid emellertid för den överlåtna egendomens vidkommande värdet av sådana förbättringar som verkställts efter överlåteisen skulle frånräknas. Den av Kungl. Maj:t föreslagna anordningen torde huvudsakligen vara föranledd därav att, enligt propositionen men i motsats till sociala jordutredningens förslag, eventuella åbyggnader å jordbruksfastighet ej skola få inräknas i bytesvärdet. Enligt vår mening är denna inskränkning icke sakligt motiverad. I varje fall kan den ekonomiska betydelsen därav icke tillnärmelsevis uppväga de avsevärda besvär och kostnader, som äro förknippade med ett värderingsförfarande. Grundsatsen att avdrag skall göras för åbyggnadernas värde kan dessutom verka mycket ojämnt till nackdel för säljare som hållit sina byggnader i gott stånd. Erinras må också därom att vid beräkning av värdet på den egendom, som sökanden önskar förvärva, avdrag för åbyggnader icke ansetts böra medgivas.

Med anledning av vad sålunda anförts vilja vi förorda ett godtagande av sociala jordutredningens ståndpunkt i förevarande avseende samt hemställa,

att i 4 § andra stycket första punkten av lagförslaget orden »egendom, vilken vid värdering, verkställd i den ordning och efter de grunder Konungen föreskriver, finnes i värde ungefär motsvara den egendom som med förvärvet avses» måtte utgå och ersättas med följande: »mark av ungefär samma taxeringsvärde som med förvärvet avses; skolande vid beräkningen av den avhända egendomens värde frånräknas värdet av förbättringar, som verkställts efter avhändelsen.»

2) av herr *Nyblom*.